

УДК 339.9

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ФІРМ: СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Нерода-Березка К. І.

Аспірант кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор Рогач О. І

Анотація. *В статті досліджуються основні фактори інтернаціоналізації науково-дослідницької діяльності транснаціональних корпорацій, зокрема так звані фактори «втягування» і «виштовхування», а також фактори політики приймаючих країн та нових можливостей управління. Показані кілька категорій мотивів інтернаціоналізації створення знань: потреба пристосувати іноземну технологію до місцевих ринків, необхідність інноваційної підтримки виробничих філіалів, які існують у країні, а також можливість отримати знання, розроблені іншими закордонними компаніями.*

За критерієм важливості для корпорації, в даній статті виокремлюються декілька категорій мотивів інтернаціоналізації створення знань. Одна із категорій охоплює мотиви перенесення науково-дослідних робіт за кордон. Інша категорія охоплює мотиви середньої важливості, серед таких мотивів інтернаціоналізації науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, можна назвати необхідність інноваційної підтримки виробничих філіалів, які існують у країні, що приймає. Ще одна категорія охоплює другорядні мотиви інтернаціоналізації, які мають обмежений вплив на стратегію транснаціональних корпорацій.

Ключові слова: *транснаціональні корпорації, інтернаціоналізація науково-дослідницької діяльності, релокація знань та інновації.*

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація науково-дослідницької діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) набирає все більших обертів і охоплює переважно більшість провідних компаній світу. Вона обумовлена низкою факторів як внутрішнього так і зовнішнього характеру, що спонукають ТНК переносити за кордон науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи (НДДКР).

Мета статті – Проаналізувати основні фактори, що визначають процес інтернаціоналізації науково-дослідницької діяльності транснаціональних фірм, виокремити основні групи мотивів, що обумовлюють цей процес, залежно від їх сили впливу та значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика інноваційної діяльності транснаціональних фірм знаходиться в центрі уваги дослідників ТНК. В роботах А. Гальчинського, О. Рогача, О. Шниркова, А. Філіпенко проаналізовані сучасні тенденції інноваційного розвитку держав та корпорацій, сучасні тенденції інтернаціоналізації науково-дослідної діяльності фірм [1, с. 41-47]. Д. Лук'яненко, А. Поручник, А. Ругман дослідили інноваційно-технологічні фактори глобального економічного розвитку. Б. Когут та У. Зандер показали, що міжнародний трансферт знань та інновацій є однією із ключових ознак та сутнісних рис сучасних транснаціональних фірм. Разом з тим деякі питання інтернаціоналізації НДДКР ТНК ще недостатньо вивчені і потребують дослідження.

Основні результати дослідження. До 90-х років ХХ ст. науково-дослідні роботи НДДКР транснаціональних фірм здійснювались, як правило, централізовано в батьківській компанії. Але в останні роки ТНК почали переносити таку діяльність за кордон, тобто інтернаціоналізувати. Не зважаючи на специфіку інтернаціоналізації НДДКР ТНК окремих країн та галузеві особливості перенесення за кордон інноваційної діяльності, можна визначити головні детермінанти цього процесу: так звані фактори «втягування» і «виштовхування», а також фактори політики приймаючих країн та нових можливостей управління.

Фактори «втягування» характеризують привабливість та вигоди процесу релокації науково-дослідних підрозділів ТНК в інші країни. До них належать, за термінологією Дж. Даннінга, «переваги розміщення» цих країн, а саме: місткий ринок, значний потенціал талановитих висококваліфікованих кадрів, економія на витратах на науковий персонал, близькість розташування глобальних ланцюгів створення вартості ТНК та їх виробничих мереж [2, с. 4-6].

Друга група факторів, так звані фактори «виштовхування» науково-дослідної діяльності із країни базування ТНК, характеризує необхідність для ТНК переміщувати свої науково-дослідні підрозділи за кордон. Це пов'язано із певними труднощами подальшого зростання науково-дослідних робіт в традиційних центрах інновацій ТНК в країнах базування. Конкуренція примушує ТНК збільшувати абсолютні масштаби інновацій і передових наукових розробок. Але на цьому шляху виникають певні труднощі, наприклад, нестача та велика вартість висококваліфікованих наукових кадрів, зростання вартості витрат на НДДКР та комплексність сучасних науково-дослідних робіт. Це спонукає шукати такі нові моделі організації інновацій, які не призводять до зростання загальних витрат компанії. Конкуренція, таким чином, змушує компанії обирати найбільш економні та ефективні шляхи здійснення інновацій [3, с. 6].

Велике значення серед детермінантів інтернаціоналізації НДДКР має політика приймаючих країн. Слід зазначити два аспекти цієї політики. В широкому розумінні вона включає стимулювання зростання національного інноваційного потенціалу та вищої освіти в країні. У вузькому – заходи щодо сприяння перенесення в країну науково-дослідних робіт ТНК через надання їм особливих пільг та створення сприятливих умов. Наприклад, у деяких країнах існують науково-технологічні парки, які пропонують спеціальний режим оподаткування для дослідницьких філіалів іноземних фірм. Проте практика показує обмежений характер впливу таких заходів на рішення ТНК локалізувати наукову діяльність в країні, що приймає.

Нарешті, за останні десятиріччя все відчутнішу роль відіграють фактори нових можливостей управління міжнародними мережами лабораторій, дослідницьких центрів ТНК та їх аутсорсингових науково-дослідних ланцюжків. Нові інформаційні технології полегшують організацію та управління міжнародно-фрагментованим процесом створення інновацій, сприяють швидкому обміну інформацією, потоками знань. Вони дозволяють по новому організувати дистанційно віддалені робочі місця наукових працівників та дослідників. Інформаційні технології також значно сприяли «модуляризації» наукових досліджень, тобто поділу та спеціалізації дослідницького процесу на окремі стадії (модулі). Це відкрило шлях для інтернаціоналізації НДДКР в багатьох сферах досліджень, тобто дозволило перенести окремі стадії наукових досліджень в місця їх вигіднішої дислокації і полегшило процес обміну знаннями між географічно віддаленими підрозділами ТНК.

За критерієм важливості для корпорації, можна виокремити кілька категорій мотивів інтернаціоналізації створення знань.

Перша категорія охоплює найважливіші мотиви перенесення науково-дослідних робіт за кордон. Таким традиційно важливим мотивом, по-перше, є потреба пристосувати іноземну технологію до місцевих ринків. Така потреба в адаптації виникає у випадку різних умов ринку і споживчих смаків, необхідності врахування національних вимог стандартизації, охорони здоров'я і т. п. По-друге, дедалі важливішими мотивами, особливо для науково-дослідних робіт в сфері високих технологій, стають фактори доступу до кваліфікованих кадрів інженерів, вчених та ресурсів додаткових знань на зарубіжних ринках (зокрема, від клієнтів та споживачів). Ці фактори розглядаються більшістю ТНК як головні сучасні детермінанти перенесення науково-дослідних підрозділів із країни базування в інші країни. Саме вони, наприклад, визначають контури релокації НДДКР транснаціональних фірм у сфері інформаційних технологій або біотехнології.

Друга категорія охоплює мотиви середньої важливості. Серед таких мотивів інтернаціоналізації НДДКР, насамперед, можна назвати необхідність інноваційної підтримки виробничих філіалів, які існують у країні, що приймає. В цьому випадку ТНК створює дослідницький відділ на своєму дочірньому підприємстві, або навіть організує окремий дослідницький філіал для сприяння діяльності виробничих підрозділів в країні чи регіоні.

Зв'язок між розміщенням виробничих філіалів ТНК та їх дослідницьких підрозділів яскраво демонструють, наприклад, нові індустріальні країни Азії. Тут розміщені виробничі стадії виготовлення компонентів та кінцевої продукції, які посідають важливе місце в глобальних ланцюгах створення вартості ТНК. З часом штаб-квартири ТНК дозволили виробничим філіалам розширити свою діяльність за рахунок створення науково-дослідницьких відділів. В інших випадках були паралельно створені дочірні фірми, які спеціалізувалися винятково на науково-дослідній діяльності і підтримували виробничий процес на філіалах ТНК. Таким чином були створені дослідні лабораторії ТНК в електронній промисловості Малайзії, Сінгапуру та в деяких галузях із традиційною технологією в Індії [4, с. 27-28]. Підтримка своїх виробничих філіалів, наприклад, є одним із основних мотивів географічної дисперсії науково-дослідних робіт автомобільних транснаціональних фірм. Тому більшість ТНК в цій галузі, крім свого головного дослідницького центру в країні базування, створили регіональні дослідницько-конструкторські центри, або центри в тих країнах, де існують їх потужні виробничі компанії. Наприклад, у ТНК Toyota крім головного технічного офісу в Японії, де була зосереджена основна частина науково-дослідних кадрів корпорації, існував другий потужний дослідницький центр в США, а також регіональні дослідницькі центри в Європі, Азії та в Тихоокеанському регіоні. Всі вони також мали інтенсивні зв'язки із місцевими дослідницькими інституціями країн, де були розташовані.

Ще одна група мотивів цієї категорії пов'язана із можливістю отримати знання, розроблені іншими закордонними компаніями. Наближення до місць їх розміщення дає кращі можливості вивчати їх досвід, залучати їхніх фахівців та укласти з ними коопераційні угоди. Якщо НДДКР транснаціональних фірм викликані мотивом пошуку технологій та моніторингу технологічних досягнень інших компаній, вони будуть розташовуватися в країнах, які мають значні досягнення в певних різновидах НДДКР. Метою таких «пошукових», або моніторингових, науково-дослідних робіт є поповнення технологічних активів компанії тими знаннями, які розвинули компанії інших країн. Нарешті, ще одним мотивом цієї категорії було перенесення дослідницьких робіт в іншу країну для більшої відповідності інноваційних продуктів її регуляторним заходам та вимогам [5, с. 262-263].

Третя категорія охоплює другорядні мотиви інтернаціоналізації, які мають обмежений вплив на стратегію ТНК. Серед них слід зазначити два наступних. По-перше, це мож-

ливість отримати доступ до програм наукових досліджень, здійснюваних державними інституціями в країні, що приймає. Крім заощадження фінансових ресурсів, ТНК в цьому випадку залучається до нових знань і створює нові мережеві наукові зв'язки. По-друге, це можливість уникнути несприятливого інноваційно-дослідницького середовища, яке існує в країні базування ТНК. Наприклад, в разі зміни податкового законодавства, що скасовує пільги оподаткування доходів компанії, які спрямовуються на науково-дослідні витрати, ТНК може змінювати географічне розташування підрозділів НДДКР [6, с. 792-795].

Мотиви першої категорії домінують серед детермінантів перенесення за кордон науково-дослідної діяльності ТНК. Опитування менеджерів транснаціональних фірм показують, що надзвичайно важливим чинником глобалізації корпораційних науково-дослідних робіт є наявність висококваліфікованих дослідницьких кадрів та їх вартість. Емпіричні дослідження показують, що 70% керівних менеджерів ТНК вважають, що здатність використовувати висококваліфіковану робочу силу є критично важливою перевагою глобалізованих НДДКР і переважає за значенням такі детермінанти, як контроль витрат та прагнення прискорити інноваційний цикл. При цьому, близько половини з них зазначають, що менші витрати на науково-дослідницький персонал є важливим фактором інтернаціоналізації створення знань [7, с. 2].

Однією з перших галузей, де цей новий мотив став головним детермінантом інтернаціоналізації інноваційної діяльності, стала галузь інформаційних технологій та телекомунікацій. Нестача вчених та спеціалістів у сферах програмного забезпечення та комп'ютерних систем примусила ТНК шукати країни, де такі кадри були відносно дешевші. Наприклад, особливо яскраво цей новий мотив виявляється в локалізації НДДКР електронних, телекомунікаційних ТНК в нових індустріальних країнах, зокрема Азії, та країнах СНД. Згодом він почав відігравати помітну роль і в інших галузях високих технологій. Так, серед ТНК ФРН фактор пошуку дешевших інженерно-конструкторських та наукових кадрів розглядався як другий (після фактору підтримки своїх виробничих філій) мотив перенесення НДДКР за кордон.

Економія на витратах на науково-дослідний персонал є сьогодні важливим фактором розміщення науково-дослідних підрозділів ТНК в країнах, що розвиваються. Це дозволяє значно зменшити загальні організаційні витрати фірм на НДДКР, порівняно із ситуацією, коли б такі дослідження проводилися в промислово розвинутих країнах. Наприклад, у фармацевтичній промисловості вартість витрат науково-дослідних філіалів ТНК в Індії на клінічні дослідження складала 45% від відповідних витрат в промислово-розвинутих країнах, а відносна вартість НДДКР по створенню нових ліків була ще менша – лише 12,5% [8, с. 159].

Висновки. Таким чином, існує ціла низка факторів, які обумовлюють інтернаціоналізацію науково-дослідної діяльності транснаціональних фірм. Вони розрізняються за масштабами впливу на цей процес, характеризують його внутрішні або зовнішні причини, а також привабливість та необхідність для ТНК географічної дисперсії створення знань. В останні роки надзвичайно важливим чинником глобалізації корпораційних науково-дослідних робіт є використання зарубіжних висококваліфікованих дослідницьких кадрів та мережевих зв'язків із місцевими дослідницькими інституціями країн, що приймають.

Список використаної літератури

1. Шнирков О. І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія / О. І. Шнирков. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський Університет», 2008. – 143 с.

2. Cincera M., Cozza C., Tubke A. Drivers and policies for increasing and internationalising R&D activities of EU MNEs / M. Cincera, C. Cozza, A. Tubke // IPTS Working Paper on Corporate R&D Innovation. – 2010. – № 2 – 35 p.
3. Tubke A., Hervas F., Zimmermann J. The 2012 EU Survey on R&D Investment Business Trends / A. Tubke, F. Hervas, J. Zimmermann. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. – 48 p.
4. Athukorala Prema-chandra. Growing with Global Production Sharing: The Tale of Penang Export Hub / Prema-chandra Athukorala // Working Paper. – Arndt-Corden Department of Economics Crawford School of Economics and Government, ANU College. – 2011. – № 2013/13. – 67 p.
5. Kotabe M. Determinants of Cross-national Knowledge Transfer and Its Effect on Firm Innovation / M. Kotabe, D. Dunlap-Hinkler, R. Parente, H. A. Mishra // Journal of International Business Studies. – March, 2007. – Vol. 38. – № 2. – P. 259-282.
6. Jones T. Factors affecting foreign R&D location decisions: management and host policy implications / T. Jones // International Journal of Technology Management. – 2003. – Vol. 25. – № 8. – P. 791-813.
7. Scattering the Seeds of Innovation: the Globalization of Research and Development. – London: EIU, 2004. – 265 p.
8. World Investment Report 2005: Transnational Corporations and the Internationalization of R&D. – Geneva and New York: United Nations. – 2005. – 366 p.

RESEARCH & DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL FIRMS: CONTEMPORARY DETERMINANTS OF INTERNATIONALIZATION

Neroda-Berezka K. I.

PhD student Department of International Finance, Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Scientific supervisor: professor Rogach O. I.

Abstract. *The paper focuses on the main determinants of internationalization of research and development by transnational corporations such as «push-in» and «pull-out» factors, economic policy and new management opportunities factors. It shows several motives for knowledge creation internationalization such as to adapt existing technologies to the local markets, to support affiliates production activities, to get new knowledge which are developed by foreign companies.*

In terms of importance to the corporation, this paper highlights several categories of motives internationalization of knowledge creation. One of the categories includes motives of the transfer of research works abroad. Another category includes average importance motives, among this motives of internationalization of Research & Development, can be named the need to support innovative industrial branches that exist in the host country. Another one category includes secondary motives of internationalization, with limited impact on the strategy of multinational corporations.

Key words: *transnational corporations, internationalization of research and development, relocation of knowledge and innovation.*

Referances

1. Shnyrkov O. I. Yevropeyskyi Soiuz u hlobalnomu innovatsiinomu prostori: monohrafiia / O. I. Shnyrkov. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi Universytet», 2008. – 143 s.
2. Cincera M., Cozza C., Tubke A. Drivers and policies for increasing and internationalising R&D activities of EU MNEs / M. Cincera, C. Cozza, A. Tubke // IPTS Working Paper on Corporate R&D Innovation. – 2010. – № 2 – 35 p.

3. Tubke A., Hervas F., Zimmermann J. The 2012 EU Survey on R&D Investment Business Trends / A. Tubke, F. Hervas, J. Zimmermann. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. – 48 p.
4. Athukorala Prema-chandra. Growing with Global Production Sharing: The Tale of Penang Export Hub / Prema-chandra Athukorala // Working Paper. – Arndt-Corden Department of Economics Crawford School of Economics and Government, ANU College. – 2011. – № 2013/13. – 67 p.
5. Kotabe M. Determinants of Cross-national Knowledge Transfer and Its Effect on Firm Innovation / M. Kotabe, D. Dunlap–Hinkler, R. Parente, H. A. Mishra // Journal of International Business Studies. – March, 2007. – Vol. 38. – № 2. – P. 259-282.
6. Jones T. Factors affecting foreign R&D location decisions: management and host policy implications / T. Jones // International Journal of Technology Management. – 2003. – Vol. 25. – № 8. – P. 791-813.
7. Scattering the Seeds of Innovation: the Globalization of Research and Development. – London: EIU, 2004. – 265 p.
8. World Investment Report 2005: Transnational Corporations and the Internationalization of R&D. – Geneva and New York : United Nations. – 2005. – 366 p.

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ ФИРМ: СОВРЕМЕННЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ

Нерода-Березка Е. И.

Аспирант кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: профессор Рогач А. И.

Аннотация. *В статье исследуются основные факторы интернационализации научно-исследовательской деятельности транснациональных корпораций, в частности, факторы «втягивания» и «выталкивания», а также факторы политики принимающих стран и новых возможностей управления. Показаны несколько категорий мотивов интернационализации создания знаний: потребность приспособления иностранной технологии к местным рынкам, необходимость инновационной поддержки производственных филиалов, существующих в стране, а также возможность получить знания, разработанные другими зарубежными компаниями.*

По критерию важности для корпорации, в данной статье выделяются несколько категорий мотивов интернационализации создания знаний. Одна из категорий охватывает мотивы переноса научно-исследовательских работ за границу. Другая категория охватывает мотивы средней важности, среди таких мотивов интернационализации научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ, можно назвать необходимость инновационной поддержки производственных филиалов, которые существуют в принимающей стране. Еще одна категория охватывает второстепенные мотивы интернационализации, которые имеют ограниченное влияние на стратегию транснациональных корпораций.

Ключевые слова: *транснациональные корпорации, интернационализация научно-исследовательской деятельности, релокация знаний и инноваций.*